

Ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

> Retouradres Postbus 20011 2500 EA Den Haag

Aan bureau Brandeis
t.a.v. dhr. Chr. A. Alberdingk Thijm
Sophialaan 8
1075 BR AMSTERDAM

**Directie Democratie en
Burgerschap**

Turfmarkt 147
Den Haag
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
www.rijksoverheid.nl

Contactpersoon

[Redacted contact information]

Kenmerk
2017-000005625

Uw kenmerk

Datum **17 JAN 2017**
Betreft Uw brief d.d. 22 december 2016

Geachte heer Alberdingk Thijm,

Bij brief van 22 december 2016 hebt u vragen gesteld over de digitale applicatie die via geenpeil.nl is gebruikt bij het tot stand brengen van verzoeken om een referendum te houden over de wet tot goedkeuring van het Associatieverdrag tussen de EU en Oekraïne. Hieronder beantwoord ik uw vragen.

- a. *Wie heeft de digitale applicatie, die via geenpeil.nl is gebruikt bij het verzamelen en indienen van de ondersteuningsverklaringen ("app"), gebouwd?*
b. *In het geval u de naam van deze partij niet kan geven, kunt u ons laten weten of de app door een professionele partij is gebouwd en, zo ja, aan welke kwalificaties deze partij voldoet?*

Antwoord: De app is door of in opdracht van GeenPeil gebouwd¹. Ik verwijs u voor de antwoorden op deze vragen dan ook naar GeenPeil.

- c. *Hoe weet u dat de uitgebrachte stemmen daadwerkelijk door verschillende natuurlijke personen zijn uitgebracht?*

Antwoord: Ik ga er bij de beantwoording van deze vraag van uit dat u met "uitgebrachte stemmen" en "uitgebracht" doelt op "ingediende referendumverzoeken" resp. "afgelegde ondersteuningsverklaringen" en "ingediend" resp. "afgelegd".

De geldigheid van de verzoeken wordt vastgesteld door de voorzitter van het centraal stembureau (de Kiesraad). De Wet raadgevend referendum (Wrr) bepaalt wanneer een verzoek ongeldig is (zie art. 33, derde lid en art. 45, derde lid, van de Wrr).

De voorzitter van de Kiesraad stelt van elk ingediend verzoek vast:

- dat het binnen de wettelijk gestelde termijn is ingediend
- op een bij ministeriële regeling vastgestelde lijst.

Verder stelt hij vast (deze controle kan door middel van een steekproef):

¹ Zie bijv. http://www.geenstijl.nl/mt/archieven/2015/08/geenpeil_je_kunt_nu_online_ondertekenen.html.

- dat het verzoek bevat: een voor- en achternaam, een adres, een geboortedatum en -plaats en een handtekening;
- of het verzoek de gegevens bevat van een kiesgerechtigde;
- of het verzoek geen onjuiste gegevens bevat;
- of het verzoek niet afkomstig is van iemand die al een verzoek over dezelfde wet heeft ingediend.

Door middel van deze controle kan niet met zekerheid worden vastgesteld dat de verzoeken door verschillende natuurlijke personen zijn ingediend. Dat geldt zowel voor verzoeken die via de door of in opdracht van GeenPeil ontwikkelde app zijn binnengekomen (en vervolgens zijn uitgeprint en ingediend) als voor verzoeken die rechtstreeks bij de Kiesraad op papier zijn ingediend.

- d. Welke waarborgen waren opgenomen in de app om (verkiezings)fraude te voorkomen?*
- e. Is de app door een externe, onafhankelijke deskundige getest alvorens ingebruikname?*
- f. Kunt u verifiëren of de uitgebrachte ondersteuningsverklaringen steeds herleidbaar zijn tot een uniek toestel en een identificeerbare natuurlijke persoon?*
- g. Is het volgens uw professionele mening mogelijk om met de ontwikkelde app te frauderen?*

Antwoord: Zoals opgemerkt, is de app ontwikkeld door of in opdracht van GeenPeil. Ik verwijs u voor antwoorden op deze vragen naar GeenPeil. Aan een proces als het indienen van referendumverzoeken kleven risico's. Die risico's kunnen ook verband houden met mogelijkheden tot fraude. Om die reden wil ik de wijze van indiening van referendumverzoeken tegen het licht houden in het kader van de evaluatie van de Wrr, die ingevolge art. 123 van de Wrr uiterlijk 1 juli 2018 gereed moet zijn.

- h. Wanneer kwalificeren elektronische handtekeningen volgens u als handtekening in de zin van de Wet raadgevend referendum?*
- i. Kwalificeren de (elektronische) handtekeningen die zijn gebruikt bij de ondersteuningsverklaringen via geenpeil.nl volgens u als elektronische handtekening in de zin van de Wet raadgevend referendum?*

Antwoord: Elektronische indiening van referendumverzoeken is niet mogelijk en heeft dan ook niet plaatsgevonden. Daarvoor is namelijk geen grondslag in de wet- en regelgeving. Weliswaar bepaalt de Wrr dat bij algemene maatregel van bestuur kan worden bepaald dat verzoeken elektronisch kunnen worden ingediend, maar van deze mogelijkheid is geen gebruik gemaakt.

- j. Kunt u aangeven waarom volgens BZK de indiening van de ondersteuningsverklaringen via geenpeil.nl voldeed aan de wettelijke vereisten, in het bijzonder waarom geen sprake was van elektronische indiening?*

Antwoord: Het is aan de voorzitter van de Kiesraad om te oordelen over de geldigheid van de ingediende referendumverzoeken. De verzoeken om een referendum over het associatieverdrag met Oekraïne die via de app van GeenPeil zijn binnengekomen, zijn door of in opdracht van GeenPeil op papier geprint. De voorzitter van de Kiesraad heeft geoordeeld dat de

Wrr geen grondslag biedt om de op deze wijze tot stand gebrachte en ingediende verzoeken ongeldig te verklaren. Ik deel deze zienswijze.

k. Kunt u aangeven waarom nu de mogelijkheid wordt geboden om via MijnOverheid te stemmen?

Antwoord: Ik ga ervan uit dat u met "stemmen" doelt op "indienen van referendumverzoeken". Het is niet mogelijk om via Mijn Overheid referendumverzoeken in te dienen.

Wet openbaarheid van bestuur

In uw brief verzoekt u mij, met een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur (Wob), de beantwoording van uw vragen te ondersteunen met documenten. Ik wijs erop dat, voor zover er binnen mijn ministerie documenten zijn die betrekking hebben op het tot stand brengen van referendumverzoeken door middel van de door dan wel in opdracht van GeenPeil ontwikkelde app, deze documenten reeds openbaar gemaakt zijn op grond van een Wob-verzoek. Het besluit is te vinden op: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/wob-verzoeken/2016/09/19/besluit-wob-verzoek-over-het-indienen-van-verzoeken-voor-het-houden-van-een-referendum>. De Wob is niet van toepassing op documenten die reeds openbaar zijn.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

De minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties,

dr. R.H.A. Plasterk

Bureau Brandeis
T.a.v. de heer Alberdingk Thijm
Sophialaan 8
1075 BR Amsterdam

SECRETARIAAT KIESRAAD

Datum
23 januari 2017

Ons kenmerk
2017-0000035064

Inlichtingen
[REDACTED]

Uw kenmerk

Onderwerp
Beslissing op uw Wob-verzoek

Blad
1 van 5

Bezoekadres
Herengracht 21
2511 EG Den Haag

Postadres
Postbus 20011
2500 EA Den Haag

Internetadres
www.kiesraad.nl

E-mailadres
kiesraad@kiesraad.nl

Geachte heer Alberdingk Thijm,

Bij brief van 22 december 2016, ontvangen op dinsdag 27 december 2016, heeft u met een beroep op de Wet openbaarheid van bestuur (hierna: de Wob) om informatie verzocht inzake het elektronisch indienen van definitieve referendumverzoeken via de applicatie van GeenPeil.

U heeft verzocht om een antwoord, ondersteund door documenten, op een elftal vragen. U heeft daarnaast verzocht om de openbaarmaking van documenten die bij de Kiesraad beschikbaar zijn en op enige wijze zien op of relevant zijn bij de beantwoording van de door u gestelde vragen.

Voor de beantwoording van uw vragen en de openbaarmaking van stukken zal een onderscheid worden gemaakt tussen:

1. de vragen die geen betrekking hebben op een bestuurlijke aangelegenheid en niet onder de Wob vallen; vragen a tot en met g
2. de vragen die wel betrekking hebben op een bestuurlijke aangelegenheid en om deze reden onder de Wob vallen; vragen h tot en met k

1. Vragen a tot en met g

Ingevolge artikel 1, aanhef en onder b, van de Wob wordt onder bestuurlijke aangelegenheid verstaan een aangelegenheid: die betrekking heeft op beleid van een bestuursorgaan, daaronder begrepen de voorbereiding en uitvoering ervan. Ingevolge artikel 3, eerste lid, kan een ieder een verzoek om informatie neergelegd in documenten over een bestuurlijke aangelegenheid richten tot een bestuursorgaan of een onder verantwoordelijkheid van een bestuursorgaan werkzame instelling, dienst of bedrijf.

Datum
23 januari 2017

Kenmerk
2017-0000035064

Onderdeel
Secretariaat Kiesraad

Blad
2 van 5

De GeenPeil app en werking daarvan is naar het oordeel van de Kiesraad geen bestuurlijke aangelegenheid, gelet op onderstaande beantwoording van uw vragen a tot en met g. Uw verzoek valt in zoverre niet onder de werking van de Wob.

Beantwoording vragen

a, b, d, e en g

Het is bij de Kiesraad niet bekend wie de digitale applicatie van GeenPeil heeft gebouwd noch is het bekend of de app door een externe, onafhankelijke deskundige is getest alvorens ingebruikname. De Kiesraad heeft hierbij geen rol gespeeld. De Kiesraad beschikt daarnaast niet over documenten inzake de veiligheid en fraudegevoeligheid van de door GeenPeil gebruikte applicatie. De relatie tussen de ondertekenaars en GeenPeil ligt niet binnen de invloedssfeer van de Kiesraad.

c. Hoe weet u dat de uitgebrachte stemmen daadwerkelijk door verschillende natuurlijke personen zijn uitgebracht?

Nu de Kiesraad geen rol heeft gespeeld bij de bouw de applicatie van GeenPeil en niet verantwoordelijk is voor het gebruik ervan, is bij de beantwoording van deze vraag uitgegaan van verklaringen die door de Kiesraad zijn ontvangen.

Een ondersteuningsverklaring dient ingevolge de Wet raadgevend referendum te worden afgelegd door het plaatsen van de voornaam, de achternaam, het adres, de geboortedatum, de geboorteplaats en de handtekening op een lijst. Informatie over de waarborgen met betrekking tot die gegevens staat in de memorie van toelichting bij de Wet raadgevend referendum, zie: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30372-9.html>. De wet schrijft voor dat de Kiesraad het aantal geldige verzoeken dan wel verklaringen vaststelt (zie de artikelen 33 en 45). De gronden d tot en met g uit die artikelen controleert de Kiesraad steekproefsgewijs, in overeenstemming met de artikelen 34 en 46 van de wet. De formule voor deze steekproef is vastgelegd in artikel 7 van het Besluit raadgevend referendum. De controle vindt plaats aan de hand van de Basisregistratie Personen (BRP), middels de Gemeentelijke Basisadministratie Verstrekkingvoorziening (GBA-V). Zie de vierde nota van wijziging bij de Wet raadgevend referendum voor meer informatie over dit onderwerp: <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-30372-42.html>.

f. Kunt u verifiëren of de uitgebrachte ondersteuningsverklaringen steeds herleidbaar zijn tot een uniek toestel en een identificeerbare natuurlijke persoon?

De Kiesraad verifieert de geldigheid van ontvangen verzoeken en verklaringen overeenkomstig de artikelen 33 en 45 van de Wet raadgevend referendum. Zie hiervoor het antwoord onder c. De Kiesraad heeft geen controle uitgeoefend op de relatie tussen de ondertekenaars en GeenPeil. De Kiesraad kan daarom niet verifiëren of de uitgebrachte ondersteuningsverklaringen steeds herleidbaar zijn tot een uniek toestel.

Conclusie

De Kiesraad was niet betrokken bij de ontwikkeling en bouw van de app van GeenPeil. De relatie tussen ondertekenaars en GeenPeil ligt niet binnen de invloedssfeer van de Kiesraad. Op basis van de antwoorden op de vragen a tot en met g kan geconcludeerd worden dat deze vragen geen betrekking hebben op een

Datum
23 januari 2017

Kenmerk
2017-0000035064

Onderdeel
Secretariaat Kiesraad

Blad
4 van 5

"Het optreden van een gemachtigde heeft tot gevolg dat het contact met de belanghebbende (...) in beginsel via de gemachtigde verloopt."(bron: Kamerstukken II 1988/89, 21 221, nr. 3, blz. 49).

Dit leidt tot de conclusie dat bij de indiening van het referendumverzoek geen sprake is van elektronisch verkeer tussen burger en bestuursorgaan maar wel van voorafgaand elektronisch verkeer tussen burgers onderling.

In het verslag van de Kiesraad d.d. 14 september 2015 staat hierover het volgende: *"De leden bespreken het mogelijke bezwaar van [...] over het accepteren van de elektronische handtekeningen. Hierover is inmiddels met V&J en (nogmaals) met BZK gesproken. Daaruit bleek dat er geen aanleiding is om af te wijken van het eerder ingenomen standpunt. De Kiesraad heeft niets te maken met de relatie tussen ondertekenaar en GeenPeil, enkel de formulieren die bij de Kiesraad worden ingeleverd worden beoordeeld. Van een elektronische handtekening is daarbij geen sprake meer."*

k. Kunt u aangeven waarom nu de mogelijkheid wordt geboden om via MijnOverheid.nl te stemmen?

Er wordt momenteel geen mogelijkheid geboden om naar aanleiding van een via de Wet raadgevend referendum aangevraagd referendum via MijnOverheid te stemmen of een ondersteuningsverklaring af te leggen. De Kiesraad heeft in zijn evaluatieadvies dat na afloop van het gehouden referendum aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is uitgebracht wel aangegeven dat het de voorkeur verdient om digitale indiening mogelijk te maken, met een door de overheid ontwikkelde app, bij voorkeur in combinatie met gebruik van DigiD.

Beslissing

Gelet op het voorgaande heb ik besloten om, voor zover uw vragen een verzoek om informatie neergelegd in documenten over een bestuurlijke aangelegenheid betreffen, de verzochte gegevens openbaar te maken. De Kiesraad verstrekt u daarvoor op grond van artikel 7, eerste lid, onder a, van de Wob, de volgende documenten:

- Een e-mail d.d. 19 augustus 2015;
- Een e-mail d.d. 27 augustus 2015;
- Twee e-mails d.d. 9 oktober 2015.

Openbaarmaking

In de openbaar te maken stukken zijn op grond van artikel 10, tweede lid, aanhef en onder e, van de Wob persoonsgegevens onleesbaar gemaakt. Ik ben van oordeel dat ten aanzien van die gegevens het belang van de eerbiediging van de persoonlijke levenssfeer zwaarder moet wegen dan het belang van openbaarheid. Uit de openbaar te maken stukken blijkt genoegzaam welke organisaties betrokken zijn.

De Kiesraadverslagen waaruit in bovenstaande beantwoording wordt geciteerd, zijn opgesteld ten behoeve van intern beraad en bevatten persoonlijke beleidsopvattingen. De feitelijke gegevens in die documenten zijn zozeer verweven met persoonlijke beleidsopvattingen dat ik openbaarmaking ervan beperk tot citaten

Datum
23 januari 2017

Kenmerk
2017-0000035064

Onderdeel
Secretariaat Kiesraad

Blad
3 van 5

bestuurlijke aangelegenheid. Er bestaat hieromtrent geen beleid, daaronder begrepen de voorbereiding of uitvoering daarvan, van de Kiesraad.

2. Vragen h tot en met k

De vragen h tot en met k betreffen echter wel een bestuurlijke aangelegenheid en vallen daardoor onder de Wob. Uw verzoek om openbaarheid van documenten in de zin van de Wob zal wat betreft deze vragen dan ook als zodanig worden behandeld.

Beantwoording vragen

h. Wanneer kwalificeren elektronische handtekeningen volgens u als handtekening in de zin van de Wet raadgevend referendum?

De Wet raadgevend referendum vraagt om een handtekening of een fotokopie daarvan. Verder wordt er verlangd dat de formulieren op papier worden ingeleverd. Er worden geen eisen gesteld aan de wijze waarop een handtekening moet worden ingevuld. Digitaal ingevoegde afbeeldingen – die er verder uitzien als een natte handtekening – zijn daarom toegestaan. Gekwalificeerde handtekeningen – met bijvoorbeeld een certificaat - verliezen hun waarde wanneer je deze uitprint. Deze voldoen daarom niet aangezien de ondersteuningsverklaringen op papier dienen te worden ingeleverd.

i. Kwalificeren de (elektronische) handtekeningen volgens u als elektronische handtekening in de zin van de Wet raadgevend referendum?

De Wet raadgevend referendum kent de term 'elektronische handtekening' niet. In artikel 41 Wvrr wordt gesproken over een handtekening op een lijst of een fotokopie daarvan. De ingeleverde scans van ondersteuningsverklaringen waren op papier overlegd en waren voorzien van een handtekening. Daarmee voldeden zij aan hetgeen de wet van een handtekening vereist.

In het verslag van de Kiesraad d.d. 14 september 2015 staat hierover het volgende: "[...] vertelt dat hij de ontwikkelingen rondom het referendum gevolgd heeft, en dan met name de ontwikkeling van het zetten van een digitale handtekening (p.2). Hij vraagt zich af welke afspraken hierover zijn gemaakt. [...] licht toe dat samen met BZK is geconcludeerd dat verzoeken met een digitaal getekende handtekening niet om die reden ongeldig kunnen worden verklaard. [...] voegt daar aan toe dat het voor de Kiesraad niet mogelijk is de handtekeningen te controleren."

j. Kunt u aangeven waarom volgens de Kiesraad de indiening van de ondersteuningsverklaringen via geenpeil.nl voldeed aan de wettelijke vereisten, in het bijzonder waarom geen sprake was van elektronische indiening?

De toepasselijkheid van artikel 2:1 Awb betekent dat een kiesgerechtigde zich in het verkeer met de Kiesraad in beginsel kan laten vertegenwoordigen door een gemachtigde bij indiening van een referendumverzoek.

Als het (niet-bestuurlijke) verkeer tussen volmachtgever A en gemachtigde B (GeenPeil) elektronisch is, waarna B het digitale referendumverzoek weer uitprint en in papieren vorm indient bij Kiesraad C, dan is uiteindelijk het karakter van het verkeer tussen gemachtigde B en bestuursorgaan C bepalend voor de vraag of er sprake is van "elektronisch verkeer tussen burgers en bestuursorganen" als bedoeld in afdeling 2.3 Awb. Een belangrijke indicatie daarvoor is te vinden in de memorie van toelichting bij artikel 2:1 Awb:

Datum
23 januari 2017

Kenmerk
2017-0000035064

Onderdeel
Secretariaat Kiesraad

Blad
5 van 5

van feitelijke passages over dit specifieke onderwerp. Persoonlijke beleidsopvattingen zijn buiten beschouwing gelaten op grond van artikel 11, eerste lid, van de Wob.

Ik vertrouw erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

De Kiesraad,
voor deze

J.G.C. Wiebenga,
voorzitter

Op grond van de Algemene wet bestuursrecht kan een belanghebbende tegen dit besluit, binnen 6 weken na de dag waarop het is bekendgemaakt, een ondertekend, gedateerd en met redenen omkleed bezwaarschrift indienen. Het bezwaarschrift bevat voorts in ieder geval de naam en het adres van de indiener en een omschrijving van het besluit waartegen het bezwaar zich richt. Het bezwaarschrift wordt gericht aan de Kiesraad, Postbus 20011, 2500 EA Den Haag.

11/11/11

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 19 augustus 2015 15:41
Aan: [redacted]@kvdl.nl
Onderwerp: RE: email aan [redacted] kiesraad

Geachte mevrouw [redacted],

Zoals gisteren toegelicht, wil ik nogmaals benadrukken dat een ondersteuningsverklaring op papier moeten worden opgestuurd. De handtekening die daarop staat wordt zonder digitale hulpmiddelen vanaf het papieren formulier door ons op betrouwbaarheid gecontroleerd. Geavanceerde handtekeningen - met bijvoorbeeld een certificaat - verliezen hun waarde wanneer je deze uitprint. Digitaal ingevoegde afbeeldingen - die er verder uitzien als een natte handtekening - zijn daartegen geen probleem. Hierbij valt te denken aan een foto van een handtekening die in het formulier wordt geplakt.

Verder zullen wij inderdaad spoedig een Q&A over dit onderwerp op onze website zetten.

Vriendelijk gegroet,

[redacted]

[redacted]
[redacted]

.....
KIESRAAD
Bezoekadres: Herengracht 21, 2511 EG Den Haag
Postadres: Postbus 20011, 2500 EA Den Haag
.....

T [redacted]
E [redacted]@kiesraad.nl
W www.kiesraad.nl

FOLLOW US ON

Van: [redacted] [mailto:[redacted]@kvdl.nl]
Verzonden: dinsdag 18 augustus 2015 18:02
Aan: [redacted]
Onderwerp: RE: email aan [redacted] kiesraad

Geachte mevrouw [redacted],

Hartelijk dank voor uw telefonische toelichting van vanmiddag.

U bevestigde mij dat de Kiesraad geen verschil maakt tussen een "natte" en "digitale" handtekening voor de ondersteuningsverklaringen die verzameld worden ten behoeve van het indienen van een definitief verzoek tot het houden van een referendum (in de zin van artikel 41 van de Wet raadgevend referendum). Ook elektronisch ingevulde en met een digitale handtekening ondertekende ondersteuningsverklaringen voldoen aan art. 41 lid 3 van deze wet. U vertelde mij dat dit aan u ook is bevestigd door de juridische afdeling van de Kiesraad, en dat deze toelichting door de Kiesraad zal worden toegevoegd aan de Q&A op de website van de Kiesraad.

Met vriendelijke groet,

Advocaat / Attorney-at-law

Kennedy Van der Laan
Haarlemmerweg 333, 1051 LH Amsterdam
P.O. Box 58188, 1040 HD Amsterdam, The Netherlands

T.
M.
E. @kvdl.nl

I. www.kvdl.nl

I. www.mediareport.nl

Van: [REDACTED]
Verzonden: donderdag 27 augustus 2015 17:04
Aan: [REDACTED]
CC: [REDACTED]
Onderwerp: Toelichting standpunt Kiesraad inzake handtekening referendumverzoek

Beste [REDACTED],

In reactie op het verzoek van minister Plasterk om een nadere toelichting op het standpunt van de Kiesraad inzake de ondertekening van verzoeken tot het houden van een referendum bericht ik je, na overleg met de voorzitter van de Raad, het volgende.

De Wet raadgevend referendum (de Wrr) bepaalt dat een verzoek tot het houden van een referendum wordt ingediend door onder andere een handtekening op een lijst of een fotokopie daarvan te plaatsen (artikelen 29 lid 3 en 41 lid 3 van de Wrr). De Kiesraad stelt de lijsten voor het indienen van een verzoek beschikbaar op referendumovereenwet.nl en controleert de verzoeken bij het houden van een steekproef digitaal met de Referendum Applicaties (de RAPP), die ontwikkeld zijn met het oog op een zorgvuldige verwerking binnen de wettelijke beslistermijn.

Uit de wet, noch uit de toelichting, volgt of een zogeheten 'natte' handtekening noodzakelijk is. 'Natte' handtekeningen en 'niet originele' handtekeningen – zoals een afschrift – maken voor de controle op de betrouwbaarheid en identificatie geen verschil. De Kiesraad controleert of handtekeningen voldoende betrouwbaar overkomen, maar kan de handtekeningen niet toetsen met het origineel. Alleen kiezers die buiten Nederland wonen dienen hun Nederlanderschap aan te tonen met bijvoorbeeld met een kopie van hun identiteitsbewijs. Verder zijn 'natte' en 'gewone' handtekeningen in de Referendum Applicaties vrijwel niet te onderscheiden.

Voor een gewone elektronisch handtekening die aan een lijst is toegevoegd, zoals een foto, geldt hetzelfde. Die kan gelet op het voorgaande ook worden gebruikt. Er worden nog andere vormen van elektronische handtekeningen onderscheiden. Bijvoorbeeld handtekeningen die met een certificaat of op cryptografische wijze zijn verbonden met de afzender. Die handtekeningen kunnen niet worden gebruikt, omdat ze op papier komen te vervallen terwijl de lijsten met verzoeken bij het ontbreken van AMvB – als bedoeld in artikel 31, eerste lid, van de Wrr – niet op elektronische wijze kunnen worden ingediend, maar alleen per post.

In een overleg naar aanleiding van de te ontwikkelen Geenstijl app op geenpeil.nl is bovenstaande zienswijze met collega's van het ministerie van BZK gedeeld. We zijn daarin niet gestuit op wettelijke bezwaren. Op enkele vragen van burgers over de rechtsgeldigheid van een verzoek dat via geenpeil.nl wordt ingediend, heeft het secretariaat van de Kiesraad samengevat het volgende geantwoord. Wij houden geen toezicht op initiatieven van derden om een verzoek in te kunnen dienen. Het verzoek moet uiteindelijk op papier worden ingediend met het daarvoor bestemde formulier. Of de handtekening bij een verzoek met de pen wordt gezet, of met een digitale afbeelding wordt toegevoegd, maakt geen verschil voor de geldigheid van het verzoek.

Conclusie: zowel natte handtekeningen, niet originele handtekeningen als gewone elektronische handtekeningen zijn toegestaan. Het feit dat een verzoek uiteindelijk op papier moet worden ingediend, sluit geavanceerdere vormen van elektronische handtekeningen uit.

Mocht de minister naar aanleiding van bovenstaande nog de behoefte voelen om de heer Kummeling te spreken, dan stel ik voor dat de minister hierover contact met hem zoekt.

Met vriendelijke groet,

[Redacted]
[Redacted]

KIESRAAD

Bezoekadres: Herengracht 21, 2511 EG Den Haag

Postadres: Postbus 20011, 2500 EA Den Haag

T [Redacted]

E [Redacted]@kiesraad.nl

W www.kiesraad.nl

FOLLOW US ON

[Redacted]

Van: [Redacted] - BD/DWJZ/SBR [mailto:[Redacted]@minvenj.nl]
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2015 12:18
Aan: [Redacted]
CC: [Redacted] - BD/DWJZ/SBR
Onderwerp: RE: handtekening op ondersteuningsverzoek Wet raadgevend referendum

Geachte [Redacted],

Nog twee korte toevoegingen volledigheidshalve:

- Uit art. 2:1 lid 2 vloeit niet voort dat de Kiesraad **verplicht** is om een schriftelijke machtiging te verlangen. Dit is naar ik begrijp ook een van de punten die [Redacted] in de brief van 17-9-2015 naar voren bracht ("Ook bevatten de formulieren geen machtiging voor derden om de ondersteuningsverklaringen namens ondertekenaars in te dienen bij de Kiesraad.").
- Wat betreft een eventueel "bezwaar/beroep". Tegen een besluit ex art. 44 lid 1 Wrr inzake toelating van een definitief verzoek tot het houden van een referendum staat geen bezwaar open, alleen beroep: zie bijlage 1 (Regeling rechtstreeks beroep) bij de Awb.

Met vriendelijke groet,
[Redacted]
T [Redacted]

[Redacted]

Van: [Redacted] - BD/DWJZ/SBR
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2015 12:14
Aan: [Redacted]
CC: [Redacted] - BD/DWJZ/SBR
Onderwerp: RE: handtekening op ondersteuningsverzoek Wet raadgevend referendum

Geachte [Redacted],

Dank voor beide mails.

Hierbij zend ik zoals afgesproken vanmorgen een resumé van mijn opmerkingen in ons telefoongesprek inzake artikel 2:1 Awb.

De Wrr sluit artikel 2:1 Awb niet uit:

Artikel 2:1

1. Een ieder kan zich ter behartiging van zijn belangen in het verkeer met bestuursorganen laten bijstaan of door een gemachtigde laten vertegenwoordigen.
2. Het bestuursorgaan kan van een gemachtigde een schriftelijke machtiging verlangen.

De toepasselijkheid van art. 2:1 Awb betekent dat een kiesgerechtigde zich in het verkeer met de Kiesraad in beginsel kan laten vertegenwoordigen door een gemachtigde bij indiening van een referendumverzoek (dat laat onverlet dat op het verzoek een handtekening van een kiesgerechtigde moet staan, zoals artikel 29 en 41 Wrr bepalen).

Als het (niet-bestuurlijke) verkeer tussen de volmachtgever A en gemachtigde B (Geenpeil) elektronisch is, waarna B het digitale referendumverzoek weer uitprint en in papieren vorm indient bij Kiesraad C, dan is uiteindelijk het karakter van het verkeer tussen gemachtigde B en bestuursorgaan C bepalend voor de vraag of er sprake is van "elektronisch verkeer tussen burgers en bestuursorganen" als bedoeld in afdeling 2.3 Awb. Een belangrijke indicatie daarvoor is te vinden in de memorie van toelichting bij artikel 2:1 Awb:

"Het optreden van een gemachtigde heeft tot gevolg dat het contact met de belanghebbende (...) in beginsel via de gemachtigde verloopt." (bron: Kamerstukken II 1988/89, 21 221, nr. 3, blz. 49).

Dit leidt tot de conclusie dat bij de indiening van het referendumverzoek geen sprake is van elektronisch verkeer tussen burger en bestuursorgaan, maar wel van voorafgaand elektronisch verkeer tussen burgers onderling. Binnen de rechtsverhouding tussen de volmachtgever A en gemachtigde B zijn de betrouwbaarheidseisen uit art. 3:15a BW van toepassing voor zover A zich aan B identificeert met een elektronische handtekening. Overigens is de vraag of sprake is van een elektronische handtekening, dan wel een normale handtekening die is gezet met een muis/vinger/tabletpen, een ander punt.

Conclusie

Het contact tussen de gemachtigde en de Kiesraad heeft in deze casus niet-elektronisch, maar via papier plaatsgevonden. Dit sluit aan bij het samenstel der bepalingen: artikel 41 Wrr in samenhang met het feit dat er uitdrukkelijk geen amvb ex art. 43 Wrr tot stand is gebracht en het feit dat de Kiesraad de digitale weg niet heeft opengesteld. Wel moet de handtekening op papier leesbaar zijn.

Met vriendelijke groet,

██████████
Wetgevingsjurist

.....
Sector- Staats- en Bestuursrecht
Directie Wetgeving en Juridische Zaken
Ministerie van Veiligheid en Justitie
Turfmarkt 147 | Den Haag
Postbus 20301 | 2500 EH | Den Haag

.....
T ██████████
██████████@minvenj.nl
www.rijksoverheid.nl/venj

██████████
T ██████████

Van: ██████████ [mailto:██████████@kiesraad.nl]
Verzonden: vrijdag 9 oktober 2015 10:02
Aan: ██████████ - BD/DWJZ/SBR
Onderwerp: FW: handtekening op ondersteuningsverzoek Wet raadgevend referendum

Dag ██████████,
Hierbij de zienswijze van ██████████ van CZW.
Groet,
██████████